

Gebiedsprogramma 2007-2013
Nationaal Landschap
Noordoost Twente

Bijlage bij bestuursconvenanten pMJP 2007 met
gemeenten en waterschappen

Gemeente Dinkelland

Gemeente Tubbergen

Gemeente Oldenzaal

Gemeente Losser

Waterschap Regge en Dinkel

Provincie Overijssel

(+ logo's)

Vastgesteld GS 23 januari 2007

Januari 2007

Colofon

Datum

5 januari 2007

Auteur

Gebiedsteam Netwerkstad Twente en Noordoost Twente

Fotografie/Illustraties

Job Boersma

Herman Hazelhorst

Vormgeving

Team Communicatie provincie Overijssel

Project/kenmerk**Inlichtingen bij**

Harry Wijnja

EMT-G

telefoon: 038-4997538

Mobiel: 06-18303891

email: h.wijnja@overijssel.nl

Adresgegevens

Provincie Overijssel

Luttenbergstraat 2

Postbus 10078

8000 GB Zwolle

Telefoon 038 499 88 99

Fax 038 425 48 88

www.overijssel.nl

postbus@overijssel.nl

Bezoekadres:

Informatiecentrum Noordoost Twente

Bisschopstraat 12

7595 AT Weerselo

0541-662747

Inhoudsopgave

1	Inleiding	5
1.1	Waarom dit gebiedsprogramma	5
1.2	Doel van dit gebiedsprogramma	6
1.3	Eigenaren van het gebiedsprogramma	6
1.4	Schets van Noordoost Twente	7
1.5	Leeswijzer	7
2	Ambitie voor landelijk gebied Noordoost Twente	8
2.1	De ambitie van Noordoost Twente	8
2.2	De zes programmalijnen	8
3	Perspectievolle landbouw	9
3.1	Inleiding	9
3.2	Ambities tot 2013	9
3.3	Opgaven, doelen en prestaties 2007-2013	10
4	Behoud en versterking natuur en landschap	12
4.1	Inleiding	12
4.2	Ambities tot 2013	13
4.3	Opgaven, doelen en prestaties 2007-2013	13
5	Economische Vitaliteit	17
5.1	Inleiding	17
5.2	Ambities tot 2013	18
5.3	Opgaven, Doelen en prestaties 2007-2013	18
6	Versterking sociale vitaliteit en leefbaarheid	21
6.1	Inleiding	21
6.2	Ambities tot 2013	21
6.3	Opgaven, doelen en resultaten 2007-2013	22
7	Veerkrachtig watersysteem	25
7.1	Inleiding	25
7.2	Ambities tot 2013	26
7.3	Opgaven, doelen en resultaten 2007-2013	26
8	Plan- en gebiedsuitwerkingen, procesactiviteiten	27
8.1	Inleiding	27
8.2	Ambitie tot 2013	27
8.3	Opgaven, doelen en prestaties tot 2013	27

9	Uitvoering en organisatie	29
9.1	Uitvoeringsstrategie	29
9.2.1	Coördinatie van gebiedsprogramma	32
9.2.2	Gebiedsmakelaardij	31
9.2.3	Communicatie en voorlichting	32
10	Kosten en financiering	34
10.1	Kosten	34
10.2	Financiering	35

1 *Inleiding*

1.1 *Waarom dit Gebiedsprogramma Nationaal Landschap Noordoost Twente*

Voor u ligt het gebiedsprogramma 2007-2013 voor het Nationaal Landschap Noordoost Twente. Dit gebiedsprogramma is in samenwerking opgesteld door de gemeenten Tubbergen, Dinkelland, Oldenzaal en Losser, het Waterschap Regge en Dinkel en de provincie Overijssel. Noordoost-Twente heeft in 2006 de status verkregen van Nationaal Landschap¹. Dit heeft Noordoost Twente te danken aan de bijzondere kwaliteiten van het gebied, nl. de grote mate van kleinschaligheid, het groene karakter en een samenhangend complex van beken, essen, kampen en moderne ontginningen. De opgave is om deze bijzondere kwaliteiten te behouden, te beheren aan waar mogelijk te versterken. Wat we willen bereiken met het Nationaal Landschap Noordoost-Twente in 2013 is opgeschreven in het Ontwikkelingsperspectief, dat in overleg met alle overheden en maatschappelijke partners is opgesteld.

Ondertussen is Noordoost-Twente door het Rijk ook aangewezen als reconstructiegebied² en zal er in dit kader ook nog het nodige uitgevoerd dienen te worden. Voor de uitvoering van de reconstructie is het provinciaal Meerjarenprogramma (pMJP)³ opgesteld. Dit gebiedsprogramma is dus aan de ene kant gebaseerd op door de gebiedspartijen ingebrachte ambities en projecten voor het Nationaal Landschap en aan de andere kant op het provinciaal Meerjarenprogramma voor de uitvoering van de reconstructie.

Daarmee gaat dit gebiedsprogramma dus over alle ambities in het landelijk gebied in Noordoost Twente. Dit mede omdat het gehele landelijk gebied van Noordoost-Twente als Nationaal Landschap is aangewezen. De bebouwde kom van Oldenzaal maakt overigens geen deel uit van het Nationaal Landschap. In dit gebiedsprogramma zijn wel projecten opgenomen, die (deels) in de stad Oldenzaal liggen.

Het gebiedsprogramma geeft daarmee aan, waarop de samenwerkende overheden van het gebied de komende jaren hun investeringen voor geheel Noordoost-Twente willen richten.

---

¹ Noordoost Twente is een bijzonder fraai gebied, met bijzondere landschappelijke kenmerken. Het heeft daarom in de nota Ruimte de status van Nationaal Landschap verworven. Deze status brengt met zich mee dat de provincie aan het Rijk een Ontwikkelingsprogramma moet overleggen. Dit bestaat uit een Ontwikkelingsperspectief en een Uitvoeringsprogramma. Een deel van het gebiedsprogramma is dan ook te beschouwen als het uitvoeringsprogramma van het Nationaal Landschap.

² Noordoost Twente valt bijna geheel onder het reconstructiegebied Salland-Twente. Een belangrijk deel van het bestaande provinciale beleid voor het landelijk gebied is ondermeer beschreven in het Reconstructieplan Salland-Twente. Het reconstructieplan is in 2004 vastgesteld en geeft voor het platteland van Noordoost Twente de gewenste ontwikkeling aan voor de periode tot 2015.

³ Het pMJP is de basis voor het sluiten van een contract tussen rijk en provincie over prestaties en de bijbehorende rijksbijdragen voor de periode 2007 tot en met 2013. Dit vanwege de invoering van het Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG).

Het programma beschrijft wat het gebied bereikt wil hebben in 2013, wat dat kost en wie dat betaalt. Voor de uitvoering van dit programma worden vanuit rijk en provincie diverse middelen beschikbaar gesteld. Voor de inrichting van het Nationaal Landschap komen extra middelen en voor de uitvoering van de reconstructie is vanaf 2007 het Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG) beschikbaar. Ook uit andere middelen (o.a. EU-fondsen) zal worden geput. In hoofdstuk 10 zal nader worden ingegaan op de financiering van het programma.

Wat het gebied bereikt wil hebben is in de volgende hoofdstukken beschreven. Elk jaar zullen deze ambities in een nieuw gebiedsprogramma worden uitgewerkt.

1.2 Doel van dit gebiedsprogramma

Het gebiedsprogramma Noordoost Twente werkt aan de hoofdpoging uit het pMJP: 'Het creëren van een fysieke en economische basis voor diverse maatschappelijke functies in het landelijk gebied met behoud en versterking van de ruimtelijke kwaliteit'. Met als resultaat een landelijk gebied dat dynamisch, mooi en maatschappelijk gewaardeerd is. Deze hoofdpoging sluit daarmee naadloos aan op wat het gebied in het kader van het Nationaal Landschap wil bereiken.

Voor de samenwerkende overheden in Noordoost Twente is het van groot belang het nieuwe evenwicht in het landelijke gebied te vinden en te begeleiden. Dat kan niet zonder samenspraak met de belanghebbenden, de maatschappelijke partners. Het in 2004 vastgestelde Reconstructieplan heeft al een belangrijke invulling gegeven aan het nieuwe evenwicht in het landelijke gebied. In 2005 en 2006 is wederom uitvoerig gesproken met de maatschappelijke partners in het kader van de plannen met het Nationaal Landschap. Er is dus veel overleg gepleegd, daarom heeft nu de **uitvoering** van dit gebiedsprogramma Nationaal Landschap Noordoost-Twente de eerste prioriteit. Het inspelen op actuele ontwikkelingen en kansen is het tweede deel van de opdracht. Aansluiten bij de eigen initiatieven van de Twentenaren zelf staat daarbij centraal. Omdat uitvoering van de maatregelen nu centraal staat in Noordoost-Twente is aan de organisatie en aan de strategie van de uitvoering een apart hoofdstuk gewijd (hoofdstuk 9).

1.3 Eigenaren van het gebiedsprogramma

Het Bestuurlijk Gebiedsoverleg Noordoost Twente is eigenaar van dit gebiedsprogramma en de daarin verwoorde ambities. Lid van het Bestuurlijk Gebiedsoverleg (BGO) zijn de gemeenten Dinkelland, Losser, Oldenzaal en Tubbergen, het Waterschap Regge en Dinkel en de provincie Overijssel. In het gebiedsprogramma spreken deze zes overheden af welke prestaties zij zullen leveren ten behoeve van de ontwikkeling van het Nationaal Landschap Noordoost Twente. Het ambtelijke Aanjaagteam voor Noordoost Twente is dagelijks actief om de plannen in dit gebiedsprogramma vorm te geven. De zes organisaties zijn zelf verantwoordelijk voor de uitvoering van de plannen.

Het programma is echter bedoeld voor alle inwoners van Noordoost Twente. Belangrijk is dat het gebiedsprogramma ruimte biedt aan initiatieven die vanuit het gebied komen en tot uitdrukking brengt wat Twentenaren vinden en beleven. Om deze reden is het concept van dit Gebiedsprogramma onder meer besproken met een selectie van maatschappelijke organisaties in Noordoost Twente. Op basis van overeenstemming met de gebiedspartners stelt de provincie uiteindelijk het gebiedsprogramma vast.

1.4 Schets van het Nationaal Landschap Noordoost Twente

Noordoost Twente omvat de gemeenten Tubbergen, Dinkelland, Oldenzaal en Losser. In het noorden en oosten wordt het gebied begrensd door Duitsland en aan de zuidwestkant door de stedenband Enschede-Hengelo-Borne-Almelo. Zie bijlage 1 voor een kaart met de ligging van het gebied. In Noordoost Twente wonen ongeveer 100.000 mensen, waarvan ruim 30.000 in Oldenzaal. Het gebied meet ongeveer 45.000 ha. Daarmee is het voor Nederlandse begrippen dunbevolkt. Landbouw, natuur, recreatie en toerisme, landschap en de watersystemen zijn nauw met elkaar verweven. De landbouw beslaat 80 % van het grondgebruik. Delen van Noordoost Twente bestaan uit (particuliere) landgoederen waarvan het merendeel is gerangschikt is onder de Natuurschoonwet.

Het gebied wordt gekarakteriseerd door een afwisselend, kleinschalig en reliëfrijk landschap. Het fraaie landschap, in samenhang met de cultuurhistorische elementen, geeft Noordoost Twente een eigen identiteit. Daarom heeft het gebied de status van Nationaal Landschap verworven en valt het landschap bij toeristen in de smaak. Tegelijkertijd vervult het gebied een belangrijke recreatieve functie voor de bevolking in de stedenband Enschede-Hengelo-Borne-Almelo.

Industriële activiteiten zijn in Noordoost Twente beperkt. Met uitzondering van de A1 en de spoorlijn van Oldenzaal naar Osnabrück, wordt het gebied niet door grote infrastructurele werken doorsneden. Voor de werkgelegenheid zijn dienstverlening en nijverheid de belangrijkste activiteiten. De landbouw is goed voor circa 11 % van de arbeidsplaatsen. Daarnaast liggen er in het gebied veel landelijk gelegen woonkernen.

Karakteristiek voor het gebied zijn de stuwwallen van Ootmarsum en Oldenzaal, erosiedalen en dekzandruggen. Kenmerkend zijn de gevarieerde bodemkundige opbouw en waterhuishouding. In de loop der tijd is in Noordoost Twente een gevarieerd en waardevol cultuurlandschap ontstaan met bijzondere landschaps- en natuurwaarden. Behalve het agrarische cultuurlandschap komen er soortenrijke oude bossen, vochtige en droge schraallanden, en beken en beekdalen voor.

Sociaal en economisch is de verweving met Duitsland beperkt, maar groeiende. In recreatief opzicht vormt het grensgebied meer een eenheid. Dit komt al tot uiting in het aantal grensoverschrijdende recreatieve voorzieningen, als fiets- en wandelpaden. Grote delen van de ecologische hoofdstructuur grenzen aan Duitsland. Vooral de Dinkel speelt een cruciale rol in de relatie met onze oosterburen, maar ook voor gebieden als Mander, de Bergvennen, Punthuizen en de Snoeyinksbeek zijn relaties te onderkennen. Bestuurlijk zijn er contacten met de Duitse partners via de Euregio en de Grenswatercommissie.

In het Structuurschema Groene Ruimte was Noordoost Twente aangewezen als Waardevol Cultuurlandschap. Vervolgens is het gebied in de Nota Ruimte aangewezen als Nationaal Landschap.

1.5 Leeswijzer

De hoofdtekst van dit gebiedsprogramma geeft op hoofdlijnen aan wat de partners willen realiseren in de periode 2007-2013 en hoe ze dat denken te financieren. Na een inleidend hoofdstuk zijn in hoofdstuk 2 de ambities weergegeven.

De hoofdstukken 3 tot en met 8 zoomen in op de zes programmalijnen, waarbij per programmalijn een korte karakterisering wordt gegeven, een omschrijving van de ambities van het gebied op hoofdlijnen en concrete doelen en bijbehorende prestaties.

In hoofdstuk 9 wordt ingegaan op de organisatie en de te volgen strategie om het programma tot uitvoering te brengen. Hoofdstuk 10 tenslotte beschrijft de kosten van het programma en de financiering.

2 *Ambitie voor landelijk gebied*

Noordoost Twente

2.1 *De ambitie van Noordoost Twente*

Van oudsher zijn landbouw, natuur, landschap, bos, recreatie en toerisme in Noordoost Twente sterk met elkaar verbonden. Dat waardevolle cultuurlandschap is een gebiedskwaliteit. Noordoost Twente heeft dan ook niet voor niets de status van Nationaal Landschap verworven. De ambitie is de kernkwaliteiten van het gebied te behouden en te versterken, evenals ervoor te zorgen dat de fysieke omgevingskwaliteit zich met de economische en sociale kwaliteit in harmonie met elkaar kunnen ontwikkelen in antwoord op noodzakelijke schaalvergroting en veranderend ruimtebeslag. In het kort komt dit neer op: Behoud en versterking van het typische Twentse cultuurlandschap, pas de landbouwfunctie goed in en biedt de landbouw een goed toekomstperspectief, verbeter de kwaliteit van de natuur, houdt het gebied economisch en sociaal vitaal en leefbaar (goed werken en wonen) en realiseer een veerkrachtig watersysteem.

2.2 *De zes programmalijnen*

In dit gebiedsprogramma zijn 6 programmalijnen onderscheiden, in het verlengde van het pMJP.

1. Perspectiefvolle landbouw.
2. Behoud en versterking van de kwaliteit van natuur en (cultuur)landschap.
3. Economische vitaliteit.
4. Versterking sociale vitaliteit en leefbaarheid.
5. Veerkrachtig watersysteem
6. Gebieds- en planuitwerkingen en procesactiviteiten

De 6 programmalijnen komen sterk overeen met de 4 ontwikkelingslijnen in het Ontwikkelingsperspectief, die de partners in het kader van het Nationaal Landschap hebben gedefinieerd (tussen haakjes de sterkst gerelateerde programmalijnen):

- Ontwikkelingslijn landschap en landbouw: Landbouwers maken het landschap (1, 2, 6).
- Ontwikkelingslijn kernkwaliteiten (beken, bronnen, essen, kampen, cultuurhistorie): Koester de gebiedskwaliteiten (1, 2, 4, 5, 6).
- Ontwikkelingslijn recreatieve toegankelijkheid: Versterk de beleving van een onthaastend landschap (3, 4, 6).
- Ontwikkelingslijn van de kwalitatief hoogwaardige, groene omgeving: Zorg voor een groene woon- en werkomgeving (2, 4, 6).

In de volgende 6 hoofdstukken zijn per programmalijn de doelen en prestaties voor Noordoost Twente uitgewerkt.

3 *Perspectievolle landbouw*

3.1 *Inleiding*

De landbouw is de grootste grondgebruiker in Noordoost Twente en neemt hier een belangrijke positie in. In Noordoost Twente liggen circa 2000 landbouwbedrijven, het merendeel melkveebedrijven (40 %) en bedrijven met graasdieren (25 %). Ongeveer 700 bedrijven hebben een intensieve tak (vooral varkens en kippen) waarvan circa 140 bedrijven met een relatief grote intensieve tak (meer dan 40 nge).

Het thema landbouw is prioritair voor het hele reconstructiegebied. Een aantal maatregelen wordt dan ook voor het hele reconstructiegebied of heel Overijssel genomen en niet specifiek aan Noordoost Twente toegedeeld. Dat geldt vooral prestaties die door landbouwbedrijven uitgevoerd worden.

Er ligt de uitdaging om de voortgaande schaalvergroting in de grondgebonden landbouw, met name melkveehouderij, goed te laten samengaan met het behouden en beheren van de houtwallen en singels. Dit door, naast het goed regelen van het beheer, het toestaan van het verplaatsen van houtwallen of het maken van coupures waar dat aanvaardbaar is. Die voortgaande schaalvergroting vergt ook het voortzetten en intensiveren van de inspanningen voor het verbeteren van de verkavelingssituatie. Hierbij kan bijvoorbeeld gestreefd worden naar een ruimtelijk kwaliteitskader, zoals dat ook ten westen van Tubbergen ontwikkeld is ("de Ruimte") met spelregels en oplossingen voor de inpassing van de intensieve veehouderij in het landbouwontwikkelingsgebied daar. Maar ook een structureel programma van groene en blauwe diensten de landbouw ten goede komt, door het verminderen van schaduwwerking en het creëren van neveninkomsten.

Van de intensieve bedrijven liggen er circa 45 in extensiveringsgebied, waarvoor bij de vaststelling van het Reconstructieplan een voorbereidingsbesluit is genomen.

In Noordoost Twente zijn circa 50 boomteelt- en/of tuinbouwbedrijven. Het grondgebruik van deze tak groeit. Er zijn ongeveer 100 bedrijven die deelnemen aan agrarisch natuurbeheer (SAN).

3.2 *Ambities tot 2013*

1. Het versterken van de blijvende en grondgebonden landbouw, die ecologisch, economisch en sociaal duurzaam is.
2. Verplaatsen of omschakelen van de intensieve landbouw in extensiveringsgebieden.
3. Het ontwikkelen van een duurzame intensieve veehouderij die landschappelijk is ingepast, in de overige gebieden.

3.3 Opgaven, doelen en prestaties 2007-2013

Opgaven	Operationele doelen	Prestaties 2007-2013		2007
		Eenheid	Aantal	Aantal
1.1 Versterking van de ruimtelijke structuur				
1.1.1	Verplaatsing van toekomstgerichte intensieve veehouderijbedrijven naar landbouwontwikkelingsgebieden (LOG's)	aantal bedrijven	5	1
1.1.2	Omvorming intensieve veehouderijbedrijven	aantal bedrijven	10	2
1.1.3	Stimuleren duurzame ontwikkeling en versterken en ontwikkelen van de ruimtelijke kwaliteit van LOG's	aantal LOG's	3	3
1.1.4	Ontwikkelen (nieuwe) vestigingsgebieden voor glastuinbouw	hectares	nvt	nvt
Nationaal Landschap	Onderzoek naar mogelijkheden en kwaliteitseisen voor 1 tot 2 concentratiegebieden voor ondersteunend glas voor de boomteelt	aantal	1	1
1.1.5	Verbeteren ruimtelijke structuur grondgebonden landbouw	hectares ingerichte landbouwgrond	11.025	730
Nationaal Landschap	In gemeentelijke visies aangeven waar het verplaatsen van of het maken van coupures in houtwallen en singels aanvaardbaar is of niet vanuit natuur- en landschapswaarde (meetlat).	Aantal visies	4	1
1.2 Verbreding en versterking van de economische basis van de landbouw				
1.2.1	Opstellen en uitvoeren van meerjarig programma voor innovatie in het agrocluster	programma	1 hele provincie	1 hele provincie
Nationaal Landschap	Ondersteuning van innovatieve projecten ter versterking positie landbouw in kleinschalig landschap	Aantal projecten	4	2
1.2.2	Stimuleren toekomstgericht ondernemerschap	aantal ondersteunde bedrijven	70	5
1.3 Ontwikkelen ecologisch duurzame landbouw				
1.3.1	Oplossen stankknelpunten	aantal	3	0

Opgaven	Operationele doelen	Prestaties 2007-2013		2007
		Eenheid	Aantal	Aantal
1.3.2	Stimuleren van de toepassing van innovatieve technieken	aantal bedrijven	0	0
1.3.3	Stimuleren biologische landbouw	aantal ondersteunde ketenprojecten	(7 hele prov)	0
1.3.4	Extensivering van melkveehouderij in kwetsbare gebieden	aantal projecten	(1 hele prov)	0

4 *Behoud en versterking natuur en landschap*

4.1 *Inleiding*

Nationaal Landschap

Noordoost Twente is aangewezen als Nationaal Landschap vanwege de volgende kernkwaliteiten:

- Grote mate van kleinschaligheid.
- Het groene karakter.
- Samenhangend complex van beken, essen, kampen en moderne ontginningen.

Het glooiende beeklandschap is zeer gevarieerd door een fijnmazig samenstel van beken, essen, kampen en ontginningen. Houtwallen, singels en bossen zorgen voor een kleinschalig en groen karakter, in relatie tot de open ruimte van Noord- en Oost-Nederland.

Gemeenten, waterschap en provincie hebben gezamenlijk afgesproken in het Ontwikkelingsperspectief dat er voor de uitwerking van het Nationaal Landschap wordt voortgebouwd op bestaand beleid.

Ecologische Hoofdstructuur

In het natuurbeleid van het Rijk staat de vorming van 728.500 ha Ecologische Hoofdstructuur (EHS) in Nederland in de periode tot 2018 centraal. Het Rijk gaat ervan uit, dat de grondverwerving voor de EHS eind 2015 klaar is. De inrichting van de EHS loopt dan door tot 2018. Naast verwerving, inrichting en beheer is ook de kwaliteit van de EHS een belangrijk Rijksthema. Voor bestrijding van de verdroging ligt de prioriteit bij gebieden in de TOP-lijst (Agelerbroek, Punthuizen, Bergvennen, Lemselermaten, Springendal en Mosbeek).

In Noordoost Twente ligt een aantal EHS-gebieden (EHS=Ecologische Hoofd Structuur), die met elkaar verbonden moeten worden. Landgoederen nemen bij het agrarisch en particulier natuurbeheer een belangrijke plaats in.

Voor de gebieden die in het Natuurgebiedsplan Noordoost Twente zijn aangewezen als natuurontwikkelingsgebied of reservaatgebied, zal de aankoop, doorlevering en beheer aan terreinbeherende natuur- beschermingsorganisaties plaatsvinden. Er zal tot en met 2013 nog 930 ha verworven worden. Voor particulier natuurbeheer is de ambitie om 620 ha te realiseren.

Landschapszorgsysteem en groene diensten

Sinds de jaren negentig draait het Landschapszorgsysteem, waarmee landschapselementen worden hersteld en in de onderhoudsregeling van de Subsidiereling Agrarisch Natuurbeheer (SAN) worden opgenomen. Er zijn ongeveer 100 bedrijven die hieraan deelnemen. Totaal is er 549 ha. en 49 km. onder de SAN gebracht.

Naast de drie grote terreinbeherende natuurbeschermingsorganisatie Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en Landschap Overijssel zijn er particuliere natuurbeheerders die deelnemen aan de subsidieregeling natuurbeheer (SN).

De inkomsten uit landschapsonderhoud zijn voor de eigenaar doorgaans te gering om een substantiële inkomstenbron te vormen en de kosten te dekken. Op gebiedsniveau kan het landschap echter als een belangrijke economische drager worden gezien, in het bijzonder voor de toeristische en de dienstverlenende sectoren, die baat hebben bij een prettige woon- en recreatieomgeving.

De provincie werkt aan een op provinciaal niveau werkende stichting die voor het financiële beheer samenwerkt met het Nationaal Groenfonds. Gebiedspartijen, met een trekkende rol voor gemeenten,

komen met projectvoorstellen voor het afsluiten van groene en blauwe diensten. Beloning voor groene en blauwe diensten, inclusief openstelling, wandelpaden en compensatie is ook nodig waar geen schaalvergroting van de landbouw mogelijk of gewenst is. Daarmee wordt opschaling beoogd van pilotprojecten groene diensten, op basis van de eerder ontwikkelde Kwaliteitsimpuls landschap, zoals 'Boeren met Natuur' op landgoed Twickel (Zuidwest Twente). In het kader van de uitwerking van het Nationaal Landschap zal er een start gemaakt worden met het Gebiedsfonds groene diensten, waarmee beoogd wordt de vraag naar groene diensten te bundelen. Noodzakelijk is dan wel dat er ook bij de (particuliere) aanbieders enige bundeling van het aanbod plaatsvindt. Daartoe zal ook de organisatie voor (particuliere) natuur- en landschapsbeheer in Noordoost Twente versterkt worden.

4.2 Ambities tot 2013

1. Het realiseren van ecologische hoofdstructuur inclusief ecologische verbindingzones (uiteindelijk ca. 1.750 ha nieuwe natuur), met een aandeel van 40-60 % particulieren in het eigendom en beheer; beschermen van natuurwaarden en soortendiversiteit.
2. Behoud en ontwikkeling van de kernkwaliteiten van het Nationaal Landschap. Herstel en behoud van de kwaliteit van open en kleinschalige landschappen (cultuurhistorische kwaliteiten). Kansen benutten om de archeologische waarde als onderdeel van het cultuurlandschap te behouden, zichtbaar te maken en de kennis erover toegankelijk te maken voor bewoners en bezoekers.
3. Behoud en ontwikkeling van de landgoederen in Noordoost Twente, als cultureel erfgoed en als dragend element in de versterking van de landschappenstructuur.
4. Stimuleren van aanleg, herstel en beheer van landschapselementen via het Landschapszorgsysteem.

4.3 Opgaven, doelen en prestaties 2007-2013

Opgaven	Operationele doelen	Prestaties 2007-2013		Prestatie 2007
		Eenheid	Aantal	Aantal
2.1 Realiseren van de ecologische hoofdstructuur				
2.1.1	Verwerven van areaal nieuwe natuur voor EHS	hectare	930	120
2.1.2	Agrarisch natuurbeheer binnen beheersgebied (SAN)	hectare	pm	50
2.1.3	Particulier natuurbeheer van areaal nieuwe natuur in de EHS via SN	hectare	620	70
2.1.4	Inrichting van areaal EHS conform natuurdoelen	hectare	pm	pm
Nationaal Landschap	Intensiveren van het herstel van bronnen: Herstel 100 bronnen , onder meer Hazelbekke en Braamberg	bron	70	12
2.1.5	Verwerven van areaal nieuwe natuur voor robuuste verbindingzones	hectare	120	0
2.1.6	Particulier natuurbeheer van areaal nieuwe natuur voor robuuste verbindingzone via SN	hectare	80	0
2.1.7	Inrichting areaal robuuste verbindingzone conform natuurdoelen	hectare	0	0

Opgaven	Operationele doelen	Prestaties 2007-2013		Prestatie 2007
		Eenheid	Aantal	Aantal
	<p>invloed op kernkwaliteiten. Dit met het oog op behoud ontwikkelingsruimte, maar mogelijk wel met een andere situering van de ruimte. Dit met behulp van een ruimtelijk kwaliteitskader, beeldkwaliteitsplan of een gemeentelijke welstandsnota.</p> <p>Ondersteunen 300 eigenaren om hun gebouwen landschappelijk en streekeigen in en aan te passen.</p> <p>Visies met betrekking bedrijventerreinen van gemeenten op elkaar afgestemd. Hierbij ook aandacht voor (extra) ruimte i.h.k.v. vitaliteit platteland.</p> <p>Ecologisch bermbeheer (175 km)</p> <p>Schaapskudde inzetten voor verfraaiing landschap (1).</p> <p>Inventarisatie en opknappen van monumentale bomen</p>	<p>aantal</p> <p>Ingepaste locaties</p> <p>Afstemming Km</p> <p>aantal</p>		
2.3.4 Nationaal Landschap	Opstellen en uitvoeren van uitvoeringsplannen voor Nationale landschappen (onderdeel cultureel erfgoed). Zie tevens prestaties onder 2.3.3.	aantal	1	1
2.4 Stimulering aanleg, herstel en beheer van landschapselementen				
2.4.1 Nationaal Landschap	Aanleg van nieuwe landschapselementen	hectare	70	10
2.4.2 Nationaal Landschap	Herstel bestaande landschapselementen	hectare	200	20
2.4.3 Nationaal Landschap	Beheer van bestaande landschapselementen	Hectare	730	30
Nationaal landschap	Goed werkende zelfstandige organisatie voor ontwikkelen en begeleiden van groene en blauwe diensten	aantal	1	1
Nationaal Landschap	Handhaven open essen of kampen	aantal	10	0
2.5 Realiseren van gewenste bodemkwaliteit				
2.5.1	Opstellen en uitvoeren van een meerjarenprogramma bodemsanering	BPE	0	0
2.5.2	Sanering Staatsbosbeheer-gronden	BPE	pm	0
2.5.3	Duurzame bodemkwaliteit	Bodemvisie en pilots	0	0

5 Economische Vitaliteit

5.1 Inleiding

Hoewel de landbouw in Noordoost Twente nog altijd beeldbepalend is voor het platteland – het oppervlaktegebruik van de landbouw bedraagt ca 80% - verliest deze sector in sociaaleconomisch opzicht terrein. Wel zijn in Noordoost Twente ten opzichte van de hele provincie nog veel personen werkzaam in de landbouwsector: 10 % t.o.v. 6% in geheel Overijssel (cijfers 2005 - BIRO). Wordt de gemeente Oldenzaal, waar het aantal landbouwbedrijven klein is, buiten de cijfers gelaten, dan is het aandeel landbouw in het aantal banen 18%.

	2004	2005
Landbouw	11%	10%
Nijverheid	16%	16%
Bouwnijverheid	13%	12%
Handel en reparatie	18%	19%
Horeca	7%	7%
Vervoer, opslag en communicatie	7%	7%
Financiële diensten	2%	2%
Zakelijke diensten	6%	7%
Niet-commerciële dienstverlening	20%	20%

Tabel: Percentage werkgelegenheid (aantal banen) in Noordoost Twente (Biro, 2004 en 2005)

Er zijn in Noordoost Twente ca. 4600 personen werkzaam in de landbouwsector, die voor 3% bijdragen aan het Bruto Regionaal Product van het gebied (Corop-regio). Het aantal banen in de landbouwsector is in 2005 met ca. 200 gedaald t.o.v. 2004.

Kansrijke groeisectoren zijn recreatie en toerisme, evenals de zakelijke dienstverlening, de niet-commerciële dienstverlening, de transportsector en de bouwnijverheid. Zeer opvallend is dat in de afgelopen jaren er zich in de plattelandsgebieden in Twente een veel grotere stijging van de werkgelegenheid heeft voorgedaan dan in het stedelijke gebied. Dit ondanks de terugval van banen in de nu relatief omvangrijke landbouwsector.

Overigens daalde de werkgelegenheid in 2005 in de vier gemeenten met 0,3%. Dit is gelijk aan het Overijsselse gemiddelde. De prognoses zijn overigens redelijk gunstig: voor 2006 wordt een stijging verwacht van 0,2% en in de jaren daarna tot 2010 een gemiddelde jaarlijkse stijging van bijna 2%.

Dynamiek van de niet-agrarische bedrijvigheid

Meer dan de helft van de werkgelegenheid in het landelijk gebied vindt plaats in de niet-agrarische sectoren. Het gaat dan om industrie, handel, transport, recreatie en andere dienstverlening. Geconcludeerd kan worden dat de sectorstructuur van de werkgelegenheid op het platteland nauwelijks afwijkt van die in de verstedelijkte gebieden. Hoewel er voor het platteland in het algemeen geen grote problemen zijn te benoemen, zijn er regionaal wel obstakels aan te wijzen die belemmeringen opwerpen voor de dynamiek van de ondernemer. Wat betreft de belemmeringen die werden ervaren op planologisch gebied zijn deze inmiddels ondervangen door het recent

vastgestelde beleid in het Uitvoeringskader Vrijkomende Agrarische Bedrijfsgebouwen. Hiermee is ook de Handreiking en beoordeling ruimtelijke plannen aangepast. Mocht het hergebruik van VAB's alsnog een extra stimulans nodig hebben, dan zal dat met name betrekking hebben op de landschappelijke inpassing (ruimtelijke kwaliteit).

Voor de verdere ontwikkeling van ruimte voor economische activiteiten of de zo succesvolle voortzetting van de ontwikkeling breedbanddiensten kan een beroep worden gedaan op het provinciale beleid, neergelegd in het MEUP. Ook richt de provincie zich met het MEUP op het stimuleren van innovatie en startende ondernemers. Projectideeën op dit terrein hebben betrekking op het stimuleren van het MKB bij het gebruik van innovaties in de techniek of bij de dienstverlening en op het opzetten van kennisuitwisselingsprogramma's tussen bedrijven.

Om nog een extra impuls te geven aan de duurzame ontwikkeling van de bedrijvigheid op het platteland, zowel agrarisch als de niet-agrarisch, willen wij gebruikmaken van de mogelijkheden die het Europese plattelandontwikkelingsprogramma POP-II en de aan dat programma gelieerde LEADER+-methodiek bieden. Noordoost-Twente bouwt hiermee voort op de ervaringen die in de afgelopen jaren met deze methodiek zijn opgedaan bij het versterken van de economische bedrijvigheid op het platteland met behulp van initiatieven van onderop. Uitgangspunt is dat in de loop van 2007 met deze aanpak kan worden gestart.

Recreatieve routestructuren en toerisme

De routenetwerken voor wandelen, fietsen en paardrijden, vormen de ruggengraat voor de recreatieve ontwikkeling van Noordoost Twente. Daarnaast is een kwaliteitsverbetering van zowel recreatieve bedrijven als publieke voorzieningen gewenst, gezien de eisen die bezoekers daaraan stellen. Ook is ondersteuning op het gebied van promotie en productontwikkeling in de toeristische markt noodzakelijk.

5.2 Ambities tot 2013

1. Het bieden van ruimte aan nieuwe economische dragers ter versterking van de bedrijvigheid in het gebied en die passen op het platteland; het op peil houden van de werkgelegenheid; versterken economische vitaliteit van bedrijven.
2. Bevorderen van hergebruik van agrarische bebouwing
3. Vergroten van belevingswaarde en de recreatieve voorzieningen in de natuur en op het platteland. Het uitbreiden van de routenetwerken en het bevorderen van recreatief (mede-)gebruik.
4. Het vergroten van het aantal bezoekers en de werkgelegenheid bij toeristische bedrijven. Het verbeteren van de kwaliteit van recreatievoorzieningen en toeristische bedrijven

5.3 Opgaven, Doelen en prestaties 2007-2013

Opgave	Operationeel doel	Prestaties 2007-2013		
		Eenheid	Aantal	Aantal
3.1 Structuurversterking van niet-agrarische bedrijvigheid				
3.1.1	Bevorderen hergebruik vab's en investering in de ontwikkeling van de ruimtelijke kwaliteit	aantal	15	12
Nationaal Landschap	Gemeenten werken de provinciale beleidskaders Beeld voor Beeld en VAB uit	aantal	1	1

Opgave	Operationeel doel	Prestaties 2007-2013		
		Eenheid	Aantal	Aantal
	beleidskaders Rood voor Rood en VAB uit.			
3.2 Dynamiek van de t&r sector				
3.2.1 Nationaal landschap	Uitbreiding wandelnetwerk (vooral onverharde paden) Plus Nationaal Landschap aanleg wandelpaden 20 km Nationaal Landschap verbeteren wandelpaden Nationaal Landschap routenetwerk wandelen verbeteren	Km Km km	50 50 250	0 0 5
3.2.2 Nationaal Landschap	Uitbreiding Fietsnetwerk (paden op het raamplan) Plus uitbreiding vanuit Nationaal landschap Plus Nationaal Landschap Kwaliteitsverbetering fietspaden	km km km	30 20 20	0 4 0
3.2.3	Toervaart	km	nvt	0
3.2.4 Nationaal Landschap	Bedrijfsnatuurplannen bij dag- en verblijfsrecreatiebedrijven opstellen en uitvoeren; plus Nationaal Landschap 5	aantal	20	9
3.2.5 Nationaal Landschap	Ontwikkelen recreatieve plattelandsontwikkeling	Projecten	20	5
Nationaal Landschap	Gezamenlijke visie op kwaliteit en kwantiteit van verblijfsaccommodaties, waaronder inpassing of verplaatsing van recreatiebedrijven, inclusief plan van aanpak en faciliterende maatregelen	visie	1	1
Nationaal Landschap	Uitbreiding en kwalitatieve verbetering recreatieve voorzieningen; - ontwikkelingsvisie Hulsbeek; - oriëntatietafel Kuiperberg; - TOP Vasse; - informatiecentrum NL NOT; - uitkijktoren Zwaantje; - Geheime tuin ND; TOP's/rustpunten/belevingsvoorz.	aantal	15	2
Nationaal Landschap	Verbeteren ontsluiting en informatie over 10 bijzondere plekken met kernkwaliteiten. Onder andere aandacht voor aardkundige waarden en archeologische monumenten.	plekken	10	1
Nationaal Landschap	Realiseren informatieve en educatieve centra (bijv. CHIEC, glascentrum)	aantal	3	1

Opgave	Operationeel doel	Prestaties 2007-2013		
		Eenheid	Aantal	Aantal
3.3 Economische vitaliteit bij bedrijven				
Nationaal Landschap	Pilot(s) voor innovatieve verwerking van biomassa (mogelijk in Dinkelland)	aantal	1	0
pMJP	Instellen parkmanagement (Tubbergen)	aantal	3	3
pMJP	Revitalisering bedrijfsterreinen (Losser)	aantal	4	1

6 *Versterking sociale vitaliteit en leefbaarheid*

6.1 *Inleiding*

Op de langere termijn wordt voorzien dat het voorzieningenniveau in het landelijke gebied in toenemende mate onder druk komt te staan. Het verschuivende sociaal-economische draagvlak noopt nogal wat spelers in de markt tot het sluiten of versoberen van de dienstverlening (bijv. winkels en banken). Maar ook publieksvoorzieningen (dorpshuizen, scholen, zorgvoorzieningen, kinderopvang e.d.) kunnen, mede door de steeds krappere lokale middelen, demografische veranderingen en andere behoeftepatronen, het hoofd moeilijk boven water houden.

Daarom worden in het gebiedsprogramma doelstellingen opgenomen die ruimte bieden aan nieuwe economische dragers in het landelijke gebied. De prestaties zijn er tevens op gericht een aantal knelpunten weg te nemen voor economische ontwikkelingen.

In het gebiedsprogramma zijn verder doelstellingen opgenomen die ten doel hebben met nieuwe, onverwachte oplossingen een voorzieningenpakket op kleinschalig niveau te ondersteunen.

Dit om de sociale samenhang en de versterking van de eigen identiteit bij de bewoners te ondersteunen en aan te jagen.

Om de ruimtelijke kwaliteit en de streekidentiteit te behouden worden een ontwerpende benadering van gebiedsuitwerkingen en streekeigen bouwen gestimuleerd.

Het gebiedsteam zal projecten in het kader van de Ruimtelijke Kwaliteit en nieuwe mogelijkheden in het ruimtelijke beleid actief uitdragen naar gemeenten, passende gevallen signaleren en de pilots Ruimtelijke Kwaliteit begeleiden.

6.2 *Ambities tot 2013*

1. Het voorzieningenpakket voldoet aan de vraag vanuit het gebied met als doel de sociale samenhang in en vitaliteit van (en daarmee de eigen Twentse identiteit) het gebied te behouden.
2. Clustering van zorgvoorzieningen (Kulturhusen).
3. Behoud en ontwikkeling van historische kenmerkende waarden in het landschap (o.a. monumenten).

6.3   *Opgaven, doelen en resultaten 2007-2013*

Opgave	Operationeel doel	Prestaties 2007-2013		Prestatie 2007
		Eenheid	Aantal	Aantal
4.1 Instandhouden en versterken basisvoorzieningen				
4.1.1	Behouden, bundelen en ontwikkelen van multifunctionele voorzieningen en (gebundelde) diensten zoals Kulturhusen, dorpshuizen, zorgposten plus e.d.	aantal voorzieningen	10	3
4.1.2	ontwikkelen woonzorgzones met dienstenstructuur wonen-zorg-welzijn	aantal zones	7	1
4.1.3	toename aantal carpoolplaatsen	aantal	0	0
4.1.4	instandhouden van vraagafhankelijk ov in alle delen van West-Overijssel	geografische dekking	n.v.t	0
4.2 Behoud van sociale cohesie en vitaliteit				
4.2.1	vergroten van betrokkenheid van bewoners en burgerparticipatie	integrale dorpsplannen	8	4
4.2.2	behouden en verbeteren sociale verbanden en organisatie van voorzieningen en diensten	Leefbaarheids makelaars	1	0
4.3 Behoud en ontwikkeling van historische kenmerkende waarden in landschap en ruimtelijke ordening				
4.3.1	Uitvoeren actieprogramma ruimte en cultuur: -Tuinenrijk (knooperven) -Onderzoek woonlandschappen - Masterplan Ootmarsum (Kloostertuin)		pm	pm
4.3.2	Behoud en bescherming van cultureel erfgoed: -Ontwikkeling landbouwbank Manderveen -De Werklust Losser		pm	pm
Nationaal Landschap	HET project: Historische Elementen Twente en onderhouden gemeentelijke monumenten	aantal	1	1
Nationaal Landschap	Herstel en behoud van 100 kleinere cultuurhistorische elementen, o.a. religieus erfgoed	element	100	0
Nationaal Landschap	Behoud en herstel van 12 grotere cultuurhistorische objecten en complexen waaronder waterhuiskundig, agrarisch, industrieel erfgoed	object	12	0

7 *Veerkrachtig watersysteem*

7.1 *Inleiding*

Noordoost Twente wordt gekenmerkt door het voorkomen van een groot aantal beken. Sommige beken hebben nog een vrij natuurlijke loop. Voor nationale begrippen is dat uniek. Veel beken zijn echter hun natuurlijke loop volledig kwijt, zijn rechtgetrokken of ingesnoerd. Landschappelijke aantasting en verdroging van natuur en landbouw zijn het gevolg.

Er zijn twee grote afvoerstelsels. Ten oosten van de lijn Tubbergen-Oldenzaal bevindt zich het Dinkelbekken, dat noordwaarts afwatert en ten westen van die lijn het Reggebekken, dat noordwestelijk afwatert. De beide bekkens vergaren uiteindelijk alle neerslag die oppervlakkig of via de ondergrond wegstroomt. In beide bekkens bevinden zich vele beken, die afstromen van de stuwwallen. Bekken komen samen in de lagere gebieden. De stad Almelo is een dergelijk punt waar veel beken samenkomen, maar ook het Westerikker Broek en Ottershagen zijn daar mooie voorbeelden van. Om inundaties te voorkomen zijn vele ontwateringswerken uitgevoerd. Beeklopen zijn verlegd waardoor het water in stedelijk gebied geen wateroverlast veroorzaakt. De landbouw kenmerkte zich in de 20e eeuw door schaalvergroting. Gronden werden drooggelegd, ontgonnen en herverkaveld. Bekken zijn rechtgetrokken en verdiept. Water wordt versneld afgevoerd.

De kwaliteit van het oppervlaktewater voldoet op vele locaties nog niet aan de normen. Belasting is te hoog vanuit de landbouw en de effluenten van rioolwaterzuiverings- installaties. De beken die ontspringen op de stuwwallen hebben vaak een relatief goede waterkwaliteit hoewel hierop ook de landbouw een negatieve invloed heeft.

De omvang van de emissies is de laatste jaren bij diverse bronnen verminderd. Dit neemt niet weg dat ten aanzien van een aantal probleemstoffen de omvang van de huidige emissies nog steeds een bedreiging vormt voor de kwetsbare Twentse wateren.

Ten aanzien van de verontreinigde waterbodems geldt dat er te weinig gesaneerd wordt en deze waterbodems nu een negatief effect hebben op de waterkwaliteit.

De kwaliteit van het grondwater in Twente voldoet op vele locaties niet aan de norm.

Mogelijk dat de vertaling van de Europese kaderrichtlijn water nog verandering van normstelling betekent.

De komende jaren zal hard gewerkt worden aan herstel van de veerkracht van het watersysteem. Dit kan gerealiseerd worden door beeklopen te herstellen, beekdalen dalbreed in te richten, waterlopen breder en ondieper te maken, door retentiegebieden aan te leggen en door gewenste peilen voor grond- en oppervlaktewater, geschikt voor de functies die ervan afhankelijk zijn, te realiseren. Hierdoor zal het areaal verdroogd gebied afnemen. Plaatselijke wateroverlast kan voorkomen worden. Herstel van de veerkracht wordt ruimtelijk gesitueerd in de gebieden met hoofd- en nevenaccent water en geprioriteerd in de stroomgebieden met streefbeeld kwaliteitswater en wateraandachtsgebied natuur en dient daar afgestemd te worden met andere vormen van duurzaam landgebruik. Die vormen een aanzienlijk deel van het oppervlak van Noordoost Twente en hebben betrekking op de stuwwal bij Ootmarsum en bij Oldenzaal, het Dinkedal en het dal van de Deurningerbeek en andere beekdalen, en het Ageler- en Voltherbroek en Ottershagen. In deze gebieden wordt meervoudig ruimtegebruik toegepast. Combinaties van water met natuur, recreatie en landbouw worden hier actief gezocht.

Verder zal er gewerkt moeten worden aan verbetering van de kwaliteit van grond- en oppervlaktewater. In 2012 zullen de basiswateren moeten voldoen aan het maximaal toelaatbaar risiconiveau en in 2018 zullen de kwaliteitswateren moeten voldoen aan het streefwaardeniveau. In het kwetsbare intrekgebied Manderveen wordt gewerkt aan het terugbrengen van de concentratie nitraat in het ondiepe grondwater tot 50 mg/l. In gemeenten worden riooloverstorten gesaneerd en wordt zoveel mogelijk verhard oppervlak afgekoppeld. Bij geplande nieuwbouw wordt water als ordenend principe gehanteerd.

7.2 Ambities tot 2013

1. Zowel voor de waterkwaliteit als waterafvoer voldoen aan de gebieds- of watersysteemdoelstelling.

7.3 Opgaven, doelen en resultaten 2007-2013

Opgave	Operationele doelen	Prestaties 2007-2013		Prestatie 2007
		Eenheid	Aantal	
5.1 Stroomgebied voldoet aan de normen van wateroverlast				
5.1.1	realiseren waterberging	m3	2.415.000	150.000
5.1.2	gebied inrichten volgens waterlood	hectare	1.185	25
5.2 Alle waterlichamen voldoen in 2015 aan de ecologische en chemische kwaliteitsnormen uit de kaderrichtlijn water				
	verbeteren van de chemische kwaliteit van het oppervlaktewater			
5.2.1	afkoppelen verhard oppervlak	hectare	50	0
5.2.2	saneren overstorten	aantal	10	4
5.2.3	rendementsverbetering effluent RWZI	aantal	2	1
5.2.4	aanleggen van helofytenfilters	hectare	0	0
	verbeteren ecologische kwaliteit oppervlaktewater			
5.2.5	Aanleg natuurvriendelijke oevers	kilometer	0	0
5.2.6	aanleg vispassages	aantal	0	0
5.2.7	beek- en rivierherstel <ul style="list-style-type: none"> • regulier: 120 km Plus Nationaal Landschap 35 km	km	155	13,9
5.2.8	aankoppelen Vechtmeanders	aantal	n.v.t	n.v.t.

8 *Plan- en gebiedsuitwerkingen en procesactiviteiten*

8.1 *Inleiding*

Inleiding

Plan- gebiedsuitwerkingen

In het Reconstructieplan zijn in Noordoost Twente 7 gebieden aangewezen als Plan- of gebiedsuitwerkingen. Dit zijn gebieden waar een stapeling van vraagstukken zichtbaar zijn en een samenhangende aanpak en inrichting nodig is.

Twee van de Plan- en gebiedsuitwerkingen zijn bestaande landinrichtingen: Saasveld-Gammelke en Losser. Deze zijn in uitvoering. De prestaties binnen beide landinrichtingen zijn voor de prestaties verbeteren ruimtelijke structuur (1.1.5) realiseren EHS (2.1) en recreatieve routestructuren (3.2) in de tabellen verwerkt in respectievelijk hoofdstuk 4, 5 en 6. Dat geldt niet voor de prestaties ten aanzien van het watersysteem (hoofdstuk 8), de prestaties die daar zijn vermeld zijn exclusief de landinrichtingsgebieden.

De overige plan- en gebiedsuitwerkingen kennen nog geen vastgesteld (ontwerp-) plan. De gebiedsuitwerking Hezingen-Mander is deels in uitvoering via projecten, waaronder het project LINS (Landinrichting Nieuwe Stijl).

Voor 2007 wordt voorgesteld voor het gebied Over de Dinkel (Bergvennen-Breklenkamp) een voorstudie te starten voor een nieuwe gebiedsuitwerking.

Procesactiviteiten

Behalve de plan- en gebiedsuitwerkingen zijn er enkele algemene activiteiten voor het ontwikkelen en uitvoeren van het Gebiedsprogramma in het Nationaal Landschap. Dat zijn communicatie en voorlichting, een gebiedsmakelaar die schakelt tussen grondeigenaren en een organisatie voor het uitvoeren van het Gebiedsprogramma Nationaal Landschap. Zie daarvoor hoofdstuk 9.

Binnen het kader van het Nationaal Landschap valt ook het onderdeel burgerparticipatie. Hiertoe wordt contact onderhouden met burgergroepen, worden passende burgerideeën uitgevoerd en wordt een landschapspanel geïnstalleerd. Dit onafhankelijke landschapspanel, waar betrokkenen bij het landschap van Noordoost Twente op persoonlijke titel zitting in hebben, zal het Bestuurlijk gebiedsoverleg van advies dienen over de uitwerking en uitvoering van het uitvoeringsprogramma voorzover dit het Nationaal Landschap betreft. De ruim 10 leden van het panel worden op persoonlijke titel benoemd. Het Nationaal Landschap vraagt eveneens afstemming met het Rijk over de communicatie over de 20 Nationale Landschappen op landelijke schaal.

8.2 Ambitie

1. Het gezamenlijk realiseren en communiceren van de uitvoering van het Gebiedsprogramma (inclusief het Uitvoeringsprogramma Nationaal Landschap)

8.3 Opgaven, doelen en prestaties tot 2013

Opgave	Operationeel doel	Prestatie 2007-2013		Prestatie 2007
		Eenheid	Aantal 2007-2013	
6.1 Planuitwerkingen				
	Gebiedsuitwerking Losser (herinrichting reconstructie)	ha	8500	8500
	Saasveld-Gammelke (bekenstelsel/herinrichting reconstructie)	ha	3100	3100
	Hezingen-Mander	ha	2000	2000
	De Ruimte (van Itterbeek tot Loolee, voorheen LOG Geesteren en Albergen/'t Geziet)	ha	6000-8000	6000-8000
6.1 Gebiedsuitwerkingen				
	Oud-Ootmarsum/Nutter	ha	1500	1500
WRD Ottershagen	Hollandergraven	ha	1900	1900
	IV-cluster Saasveld/bekenstelsel	ha	Pm	
Nieuw in 2007	Over de Dinkel (Breklenkamp/Gele Beek) voorstudie	ha	Ca. 1000	Ca. 1000
Procesactiviteiten				
6.1.2 Nationaal Landschap	Voorlichting en communicatie; site, open dag 12 mei, flyers, enz.	Jaren en keren	7	1
6.1.3 Nationaal Landschap	Gebiedsmakelaar/kavelruilcoördinator	aantal	4	3
Nationaal Landschap	Uitvoering projecten burgerinitiatieven	Aantal projecten	50	6
Nationaal Landschap	Uitvoeringsorganisatie Nationaal Landschap	aantal	1	1
Nationaal Landschap	Installeren en operationeel houden van een landschapspanel	Aantal	1	1

9 *Uitvoering en organisatie*

9.1 *Uitvoeringsstrategie*

Voor de uitvoering van de ambities van het gebiedsprogramma wordt de volgende strategie gehanteerd:

- Samen aan de slag. Ontwikkeling van het gebied kan alleen in intensieve samenwerking tussen overheden onderling en met maatschappelijke organisaties en inwoners tot stand komen. Soms ligt het initiatief bij burgers en bedrijven, bijvoorbeeld bij innovatie van de landbouw, landschapsonderhoud of een Kulturhus. Die kunnen vrijwel alleen van de grond komen als de overheden (gelijkgezind) meewerken. De overheid coördineert, stimuleert, toetst aan het beleid, ondersteunt door mee te financieren en probeert zo veel mogelijk ruimte te bieden aan initiatief van onderaf.
Maar ook andersom, als het initiatief bij een overheid ligt, bijvoorbeeld bij herstel van beken herverkavelingen, is uitvoering alleen mogelijk als burgers en bedrijven ook actief zijn.
- Meteen aan de slag: het gebied is gebaat bij activiteiten, projecten gericht op het bereiken van zichtbare resultaten, dus ligt de nadruk, in ieder geval de komende jaren, op de uitvoering
- Gezamenlijke regie: de samenwerkende overheden (provincie, gemeenten, waterschap) houden gezamenlijk de regie over de projecten in het gebied. Zij nemen gezamenlijk beslissingen en bepalen samen welke projecten in aanmerking komen voor subsidie en welke concrete resultaten nagestreefd

9.1.1 *Ruimte voor initiatief van burgers en bedrijven*

Bewoners en bedrijven zijn bepalend voor de ontwikkeling van de kwaliteit van Noordoost Twente. De inwoners en gebruikers van Noordoost Twente zijn trots op hun gebied. Niet alleen overheden en maatschappelijke organisaties, maar vooral ook de vele particulieren voelen een grote betrokkenheid bij hun woon-, werk- en leefomgeving. De samenwerkende partners zijn daar blij mee, want in hun ogen is dat - vooral ook op lange termijn - de enige garantie voor het behoud en versterken van de unieke kwaliteiten van Noordoost Twente. Het gebiedsprogramma zal dan ook aansluiten bij, en appelleren aan de inzet en belangstelling van burgers voor de kwaliteit van het gebied. Dat is ook de reden dat Provinciale Staten het Nationaal Landschap Noordoost Twente hebben aangewezen als voorbeeldproject voor burgerparticipatie. Daarmee wordt beoogd het volgende te bereiken:

- Inwoners, ondernemers en organisaties vragen naar hun wensen over de uitvoering.
- Hen uitnodigen om ideeën en projecten aan te leveren.
- Hen kennis te laten maken met elkaar en elkaars initiatieven.
- Hen te stimuleren zelf actief mee te praten over de verdere ontwikkeling en behoud van het gebied.
- Ook zelf projecten uit te voeren.

9.1.2 Meteen aan de slag

Over het gebied Noordoost Twente is de laatste jaren veel gepraat, nagedacht en visie ontwikkeld. Bijvoorbeeld in het kader van de Reconstructie. Ook in het kader van het project Nationaal Landschap Noordoost Twente is een visie ontwikkeld (het Ontwikkelingsperspectief). Dit Uitvoeringsprogramma concentreert zich vooral op de concretisering daarvan: wat gaan we doen. Door alle partijen wordt geroepen om te beginnen met het uitvoeren van concrete maatregelen. De projectpartners geven er ook de voorkeur aan om aan de slag te gaan, en indien nodig werkenderwijs nadere keuzes te maken. Dit uitvoeringsprogramma beschrijft de activiteiten en projecten die de gebiedspartijen vanaf 2007 willen uitvoeren. Deze filosofie vindt veel weerklank in het gebied en is ook in lijn met het overheidsdenken van dit moment: aan de slag met uitvoering. Een onderdeel van deze strategie is dat projecten, met de ambities en de doelen zoals omschreven in het Ontwikkelingsperspectief in het achterhoofd, worden ontwikkeld op basis van wensen en de behoeften uit het gebied (veel bottom up).

9.1.3 Gezamenlijke regie

De overheden in Noordoost Twente werken al samen voor veel initiatieven. Enkele kenmerkende voorbeelden zijn het gezamenlijke Landschapsontwikkelingsplan (LOP, samen met Twenterand), het landschapszorgsysteem, het beheer van fietspaden, het Wandelnetwerk Twente, het fietsroutesysteem, de Investeringsagenda ILG, herstel Historische Elementen Twente. In de uitvoering en ontwikkeling van het ruimtelijk beleid en milieubeleid wordt er samengewerkt en uitgewisseld tussen de vier gemeenten. Voor de ontwikkeling van de boomteelt vindt afstemming plaats in een afzonderlijk project, samen met Borne en Hengelo.

De gebiedspartners willen deze samenwerking voortzetten en versterken. Zij voelen zich gezamenlijk verantwoordelijk voor het gebied, hebben gezamenlijk een Bestuursakkoord gesloten en het Ontwikkelingsperspectief geschreven en willen ook gezamenlijk beslissingen nemen over de uitvoering. Samen optrekken en samen besluiten, ondanks verschillende belangen. De gebiedspartners willen daarbij nauw samenwerken met de uitwerkingscommissies (voorheen landinrichtingscommissies) Losser en Saasveld-Gammelke en uitvoerende maatschappelijke organisaties.

9.2 Organisatie

Zoals in paragraaf 2.1 al werd aangegeven wil Noordoost Twente een integrale ontwikkeling van het landelijke gebied. Deze integraliteit streeft Noordoost Twente niet alleen op inhoudelijke thema's na maar ook in de organisatie van de samenwerking. Bij het opstellen van het gebiedsprogramma en bij de uitvoering van de projecten hecht het gebied grote waarde aan een vruchtbare samenwerking. De totstandkoming van het gebiedsprogramma gebeurt in partnerschap met de maatschappelijke organisatie, bedrijven en de burger. Noordoost Twente wil de samenwerking vormgeven door:

- Het stimuleren van de inbreng van projecten in het gebiedsprogramma door particulieren en organisaties.
- Het stimuleren dat particuliere initiatiefnemers zelf hun projecten uitvoeren. Daarbij wordt door de betreffende overheid de nodige ondersteuning verleend.
- Het gezamenlijk uitvoeren van projecten in het gebied.

- Het koppelen van dit gebiedsprogramma met regionale programma's van maatschappelijke organisaties.
- Het vergroten en verbreden van het aantal organisaties en particulieren bij het gebiedsprogramma.
- Het installeren van een onafhankelijk landschapspanel, dat adviseert over en meewerkt aan de uitvoering van het Nationaal Landschap noordoost Twente.

Om deze ambities uit te voeren kiest Noordoost Twente voor de één-loket gedachte.

9.2.1 Coördinatie van gebiedsprogramma

Hoewel elk individueel project zijn eigen uitvoeringsteam zal hebben, is daarnaast voor de coördinatie van het gehele gebiedsprogramma personele ondersteuning noodzakelijk. Voorgesteld wordt om de uitvoeringsorganisatie volgens het model van gebiedsgerichte werken verder te ontwikkelen. Aansturing vindt plaats door een bestuurlijk gebiedsoverleg (BGO), voorbereiding van de uitvoering vindt plaats door een ambtelijk coördinatie team (aanjaagteam).

Het BGO vormt het bestuurlijke afstemmingskader. Aan het BGO nemen de 4 inliggende gemeenten, het waterschap en de provincie deel. Het BGO heeft de als taken om de voortgang en uitvoering van het gebiedsprogramma te bewaken en om de eigen achterban te informeren. Door het BGO wordt frequent contact onderhouden met maatschappelijke organisaties. Nadrukkelijk dient gezegd te worden dat het BGO geen eigenstandige beslissingen kan nemen. Daarvoor mist zij de bevoegdheden. Uitspraken in het BGO worden voorafgegaan of gevolgd door besluiten in de afzonderlijke Colleges van B&W, het DB van het waterschap en GS van Overijssel.

Tot nu toe is de ontwikkeling en uitvoering van het Gebiedsprogramma gecoördineerd in het Aanjaagteam. De ontwikkeling van het Gebiedsprogramma ondermeer met de pMJP convenanten en de integratie met het Uitvoeringsprogramma Nationaal Landschap, waarvoor met het Rijk een resultaatverplichting wordt aangegaan, noodzaken tot een herijking van de uitvoeringsorganisatie. De gebiedspartners nemen zich voor, afgestemd op de andere gebieden in Overijssel en vooral op het andere Nationale Landschap in Overijssel, te weten Nationaal Landschap IJsseldelta, in 2007 invulling te geven aan een effectieve uitvoeringsorganisatie.

Tot de mogelijke taken van de uitvoeringsorganisatie behoren:

- begeleiding en coördinatie van uitvoeringsprojecten
- contact onderhouden en afstemmen met gebiedspartijen
- begeleiding en stimulering van partijen bij het ontwikkelen van project ideeën tot geschikte projectvoorstellen
- communicatie en promotie
- ondersteuning regierol projectpartners
- jaarlijkse actualisatie van het Gebiedsprogramma en het Uitvoeringsprogramma Nationaal Landschap en voorbereiden convenanten
- rapportage naar projectpartners en ministeries
- evaluatie en inhoudelijke afstemming
- afhandeling subsidieverzoeken (PM)
- secretariaat landschapspanel
- opzetten van nieuwe projecten
- (laten) uitvoeren van projecten

9.2.2 *Gebiedsmakelaardij*

In Noordoost Twente worden een gebiedsmakelaar ingezet, om de informatie over grondeigenaren en transacties te coördineren. Daarnaast zijn er enkele kavelruilcoördinatoren voorzien.

9.2.3 *Communicatie en voorlichting*

Het is van belang goed te communiceren over de uitvoering van het gebiedsprogramma met alle betrokken in- en externe partijen. In deze paragraaf wordt beschreven hoe er over het gebiedsprogramma Noordoost-Twente of onderdelen daarvan (m.n. projecten) gecommuniceerd wordt.

- BGO informeert gemeenten en waterschap
- Voortgang van de uitvoering via (email) Informatiebulletin Noordoost-Twente
- Nadrukkelijk betrekken bij gebiedsprogramma van maatschappelijke organisaties: accent voorjaar op voortgang, accent najaar op programmering
- Met overleggen betrekken van maatschappelijke organisaties bij uitvoering
- Aanjaagteam profileren als eerste aanspreekpunt voor nieuwe projecten en ideeën
- Actieve communicatie naar de inwoners van Noordoost-Twente:
  - informatiekranten van verschillende overheden (o.a. Overijssels Buiten)
  - betrekken van scholen bij Nationaal Landschap (o.a. via natuur- en milieueducatie)
  - deelname aan evenementen
  - persberichten in regionale bladen
  - informatieborden bij uitvoeringswerken
  - borden Nationaal Landschap
  - site Nationaal Landschap
  - overige promotieactiviteiten Nationaal Landschap

10 Kosten en financiering

10.1 Kosten

10.1.1 Projectkosten per programmalijn

Voor een twintigtal ILG-prestaties is cofinanciering van gemeenten of waterschap nodig. Het percentage wisselt per prestatie, van 60 % bij een aantal prestaties onder het thema sociale vitaliteit, tot 25 % bij plan- en gebiedsuitwerkingen.

Verdeeld over de verschillende programmalijnen geeft het gebiedsprogramma het volgende beeld voor 2007 – 2013

	A.	B.	C.	D.
	Totaal in programma Noordooost-Twente in miljoen euro	Eigen bijdrage gebiedspartners voor A in miljoen euro	Daarnaast beschikbaar in pMJP voor heel Overijssel (nog geen indicatie per gebied)	Eigen bijdrage gebiedspartners voor C. in %
Thema				
1.Landbouw	30,0	0	16,0	0
2.Natuur	30,5	0		0
<i>Landschap</i>	12,4	3,1		25
3.Economie	2,8	0	0	
<i>Toerisme (raming)</i>	12	4,5	20,7	25
4.Sociale vitaliteit	12,9	9,6	19,9	25-60
5.Watersysteem	35,3	18,2		40-50
6. Proces en algemeen	4,3	1,0	PM	25
totaal	Ca. 135	Ca. 36		

10.2 Financiering

10.2.1 Financieringsbronnen

Het gebiedsprogramma wordt gefinancierd vanuit een aantal financieringsbronnen. De belangrijkste is het Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG). Het ILG budget wordt gevoed door het Rijk, door de EU (POP gelden) en door de provincie.

Het ILG is bedoeld als één financieringsbron voor het Landelijk Gebied. Op dit moment is dat echter nog niet het geval. Omdat het ILG vanuit verschillende regelingen of programma's wordt gevoed zijn binnen het ILG toch nog steeds aparte financieringsbronnen te herkennen, zoals de middelen voor het Nationaal Landschap, voor de Reconstructie, het programma Beheer. Voor die verschillende financieringsbronnen binnen het ILG gelden bovendien nog verschillende voorwaarden.

Om het gebied niet teveel te belasten met deze (ingewikkelde) financiële onderscheiden, is, ook op dringend verzoek van de gebiedspartners zelf, in dit gebiedsprogramma geen poging gedaan om de financieringsbronnen, hun criteria en hun doelen uit te splitsen. Wel is per prestatie de financiële verdeling tussen de partners aangegeven.

Het gebied staat achter het gehele programma, en wil daaraan graag bijdragen, zonder dat precies bekend hoeft te zijn, welk geld naar welk doel gaat. Dat is een taak voor de provincie.

10.2.2 Verdeling bijdragen Rijk, provincie, gebied (gemeenten, waterschap, derden)

De projectpartners beseffen, dat het bovenbeschreven programma ambitieus is. Het heeft een fors prijskaartje: 125 miljoen. Projecten van programmalijn 1 (landbouw) en 2 (natuur) zullen veelal voor 100% gesubsidieerd worden.

Globaal gaan de projectpartners ervan uit, dat uiteindelijk 90% van het totale programma gesubsidieerd zal worden en dat 10% wordt bijgedragen door het gebied (gemeenten, waterschap, organisaties en particulieren).

Er wordt van uitgegaan, dat alle overheidspartners willen bijdragen aan het gehele programma, omdat zij uit dat programma voldoende baten ontvangen voor hun eigen prioriteiten.

Voor de pMJP periode 2007 -2013 is een totaalbedrag van ca. 135 miljoen geprogrammeerd (zie par 10.1.1). Daarvan dragen de gebiedspartners circa 28 miljoen bij. Zonder de waterdoelen is de verhouding: 92 miljoen programma, waarvan ca. 11 miljoen uit het gebied.

Voor de prestaties 2007 zijn de bijdragen uit het gebied als volgt.

Oldenzaal	ca. 200.000,-
Losser	ca. 240.000,- (+ 500.000,- voor revitalisering bedrijfsterreinen)
Tubbergen	ca. 260.000,- (+ minimaal 200.000,- voor 1 Kulturhus)
Dinkelland	ca. 150.000,- (+ minimaal 400.000,- voor 2 Kulturhus), de bijdrage komt deels uit de 2 miljoen die in de raad in het Financieel Masterplan voor ILG/Nationaal Landschap zijn bestemd voor de zevenjarige ILG-periode
Waterschap	ca. 1.000.000,- (buiten landinrichting en RWZI Losser)